

Juli 1986

Een uitgave van de
bomenstichting

Een 'geboortebom' planten

In sommige streken van ons land wordt de traditie nog in ere gehouden om bij de geboorte van een kind een boom te planten. Zelfs de boomsoort is soms bepaald: linde, walnoot, eik, paardekastanje. Het is ook traditie om bij de geboorte van een koningskind in het centrum van een dorp of stad een 'oranjebom' te planten. Dit is meestal een lindebom. (Zo'n boom met een hekje eromheen). Een indrukwekkende gebeurtenis, die de geboorte van een kind voor de direct betrokkenen toch is, zou best wat vaker mogen leiden tot het planten van een boom in het geboortjaar.

Voor een ouder, grootouder, oom of tante is het cadeau geven van een boom een blijvend geschenk dat met de nieuwe wereldburger zal opgroeien. Zodra het kind zich van zijn of haar boom bewust wordt, kunnen met behulp van een soort logboek jaarlijks de groei en andere wetenswaardigheden van de boom worden bijgehouden.

'Zomaar' een klein boompje planten kan uitlopen op een teleurstelling. Eerst zal moeten worden nagegaan of er voldoende ruimte beschikbaar is waar een boom jaren lang verzekerd kan zijn van zijn voortbestaan en tevens de mogelijkheid heeft om uit te groeien. (In verschillende gemeenten is de plantsoendienst graag bereid om een standplaats voor de 'geboortebom' aan te bieden).

Soortkeuze

De mogelijkheden om een fors uitgroeiende boom tot zijn recht te laten komen zijn in ons land zeer beperkt. Op een klein stukje grond zult U een langzaamgroeiende en laagblijvende boom moeten planten, die, wanneer hij eenmaal volwassen is, geen overlast zal veroorzaken. Heeft u wel

ruimte, dan zijn indrukwekkende bomen als linde, eik of paardekastanje zeer de moeite waard. (Ze kunnen 20 meter hoog worden en tot 30 meter in omvang uitgroeien).

Onder de lindebomen zijn soorten die langzaam en niet al te fors groeien; de steenlinde (*Tilia cordata*) en de zilverlinde (*Tilia tomentosa*). Andere niet te fors uitgroeiende bomen zijn: goudbladige es (*Fraxinus excelsior 'Jaspidea'*), pluimes (*Frax. ornus*), haagbeuk (*Carpinus betulus*, bij voorkeur variëteit 'Fastigiata') en de boomhazelaar (*Corylus colurna*).

Natuurlijk kunt U ook een keuze maken uit struiken en struikachtige bomen: diverse Cultivars o.a.

De Prins De Willem Alexanderboom, een zomereik, geplant in Baarn ter gelegenheid van de geboorte van de kroonprins.

Deze boom is een nieuw exemplaar, omdat de eik die in 1967 was geplant plotseling was verdwenen. Waarschijnlijk is dit gebeurd tijdens renovatiewerkzaamheden van het omliggende parkeerterrein. Aan de boom was niet te zien, dat het om een 'geboortebom' ging. Om dit in het vervolg te voorkomen is er een hek om de stam geplaatst.
tek.: H. Bennett.

In dit nummer.....

Een 'geboortebom' planten	47,48
Bomenwandelroute Zeist	48
Veel voorkomende ziekten en plagen (30)	49
Adoptiedag 24 mei 1986	50
Ervaringen van een contactpersoon	50
Verslag van een contactpersoon	50
Verslag symposium	51
Beleidsnota 1986-1990	51
Bomen in de mythe (12)	52
Bomen en gedempte sloten	53 t/m 56
Waardevolle oude bomen (16)	57 t/m 59
Bomen op postzegels	59
Hars	60
PHLO cursus	61
Agenda	62
Vragen	62
Nieuwe Poster	62

appel (*Malus* div. soorten), hazelaar (*Corylus avellana*), kers (*Prunus*), krenteboompje (*Amelanchier*), lijsterbes (*Sorbus*), meidoorn (*Crataegus*), peer (*Pyrus*), sering (*Syringa vulgaris*), vlier (*Sambucus*).

Groenblijvende soorten als hulst (*Ilex*) en taxus (*Taxus baccata*) komen ook in aanmerking. Het zijn langzaam groeiende bomen die snoei goed verdragen. Bij de keus van een boom kunnen bepaalde wensen worden gehonoreerd; bijv. een vruchtdragende boom: de noteboom (*Juglans regia*) zal op een vruchtbare grond goed gedijen en zal na 4-7 jaar vruchten dragen (kies een zelfbestuivend type).

Op zand of lössgrond zal de tamme kastanje (*Castanea sativa*) het goed doen. Het worden bei-

de zeer forse bomen die echt wel wat ruimte nodig hebben. Ook de reeds genoemde hazelaar kan een rijke oogst aan hazelnoten opleveren. En deze wordt niet hoger dan ongeveer 8 meter.

Planttijd

Wanneer kan een boom worden geplant? De beste tijd om bomen te poten is in de wintermaanden (van november tot april) bij niet vriezende weer. Het is de rustperiode waarin de groei vrijwel stil staat en de bomen het minst te lijden hebben van de grote overgang. Bij een tuincentrum of boomkweker kunt u uw keuze kenbaar maken. De in dit verhaal genoemde bomen kunnen vrijwel overal in Nederland worden geplant, met uitzondering op zeer extreme plaatsen zoals arme zandgronden e.d..

Uiteraard zijn er veel meer boomsoorten dan de genoemde, die voor dit doel gebruikt kunnen worden. Van verschillende boomsoorten zijn dwergvariëteiten in de handel en misschien wilt u wel een zeldzame boom. Laat u dan echter goed voorlichten over de speciale wensen van dit soort bomen voor grondsoort, vorstgevoeligheid, bemesting enz. Een pas geplante boom heeft in de eerste tijd wat zorg nodig. Er kan soms wel een seizoen overheen gaan voordat de boom aanslaat. In de zeer droge zomerperiode zult u op de watervoorziening moeten letten.

Waar de bomen planten

Koninklijke geboortebomen die geplant zijn bij de geboorte van o.a. koningin Wilhelmina en Juliana staan vaak in de centra van dorpen en steden. Zo'n boom met een hek eromheen! Zo zou het natuurlijk kunnen, maar men kan van een gezamenlijke tuin, plantsoen of volkstuin een stuk grond bestemmen voor de aanplant van zijn of haar geboortebomen. Wanneer een boom geplant is, kan men een aantekening maken op een kaartje, in een logboek of foto's maken. Wanneer jaarlijks een foto of aantekening gemaakt wordt kan de groei van de boom helemaal worden meebeleefd.

Ter ere van de geboorte van prinses Christina werd een boom geplant in Baarn. In een loden koker werd een oorkonde tussen de wortels begraven met nevenstaande tekst.

Bron: Baarnsche Courant

OP DEN 18^{EN} FEBRUARI 1947 WERD OP
INITIATIEF DER BAARNSCHE ORANJE
VEREENIGING DEZE BOOM GEPLANT,
TER EERE VAN DE GEBOORTE VAN
MARIA CHRISTINA

DE VOLGENDE BOOMEN WERDEN GEPLANT:

PRINSES BEATRIX-BOOM
PRINSES IRENE-BOOM
PRINSES MARGRIET-BOOM
PRINSES MARIJKE-BOOM

DEZE BOOM IS DE
PRINSES MARIJKE-BOOM

DE BURGEMEESTER DER GEMEENTE BAARN: F. J. VAN BEECK CAJKOEN	G. BEUKEN MEJ. A. C. VAN GARBEREN A. C. GROOTVELD C. HAARMAN JHR. F. HOEFT OERAKLAND B. TH. HOOGENBOSCH W. OCKINGA W. PATER MEVR. JHR. O. J. W. DEPELIER V. DRIEL- VAN DE WILGEM
DE WETHOUDERS: N. J. I. WILKAMP C. G. DE BRUIJN	TH. DE RIJG A. STORNEBERG P. DE RIJTER
DE GEMEENTE-SECRETARIS: G. P. VAN DER BEEK	
HET BESTUUR DER R.O.V.: J. V. D. GRIFF, VOORZIEZER A. H. HAK, SECRETARIS J. TIMMERS, PENNINGMEESTER	

J. v. d. Brink

Bomenwandelroute Slottuin-Zeist en omgeving

Kent u de Anna Paulownaboom? Tien tegen één dat u deze vraag ontkennend zult beantwoorden. Samen met nog een aantal bijzondere bomen heeft hij een plaatsje gekregen in een zojuist verschenen boekje dat een bomenwandelroute in de Slottuin en omgeving beschrijft.

De slagzin 'Zeist, stad in het groen' is zeker van toepassing op de omgeving van het jubilerende Slot Zeist. Zeker, er is sinds de oorspronkelijke aanleg veel veranderd. De tuin werd ingrijpend gewijzigd in Engelse Landschapstijl. Wie nu in deze tuin rondwandelt, zal zeker een aantal kenmerken van deze stijl herkennen. Te denken valt aan de monumentale boomgroepen, het overvloedig aanwezige water en de grote open ruimte voor gazons.

Wat tot op de dag van vandaag niet veranderde is het harmonisch samengaan van cultuur en natuur in dit historische stukje Zeist. De fraaie omgeving inspireerde enkele medewerkers van de afdeling 'Heuvelrug en Kromme Rijn' van het IVN tot het samenstellen van een boekje met speciale

aandacht voor de bomen die men op een wandeling in de omgeving van de Slottuin tegenkomt. Een aantrekkelijk thema, temeer daar veel van de langs de route voorkomende bomen in meerdere seizoenen de moeite van het bekijken waard zijn. De route voert ons eerst door de Slottuin met zijn schitterende boomgroepen en fraaigevormde vrijstaande bomen. Daarna verlaten we de tuin over het bruggetje bij de theekepel en wandelen we langs de buitenkant van de slotgracht westwaarts. Ook hier zijn veel bijzondere en karakteristieke bomen te zien. Vervolgens maken we een lus via de Griffensteijnselaan, de Van Renesslaan en de Zinzendorflaan terug naar het slot. Deze lus in de route is speciaal vanwege het bijzondere bomenbestand in genoemde lanen, in de route opgenomen.

Naast een duidelijke beschrijving van deze circa drie kilometer lange wandeling, zijn in het boekje leuke interessante gegevens van een flink aantal bomen opgenomen. Het boekje is geïllustreerd met duidelijke tekeningen en fraaie foto's.

De routebeschrijving is verkrijgbaar bij de balie van het Slot Zeist, het V.V.V. kantoor en het 'winkelkje' van het I.V.N. (Lyceumlaan 17). Afgehaald kost het f 2,50. Het boekje is ook schriftelijk te bestellen. Na overmaking van f 4,10 (f 2,50 + f 1,60 porto- + adm kosten) op postrek 4119588 t.n.v. M. de Jongh te Zeist o.v.v. 'Bomenwandelroute', krijgt u het boekje per omgaande toegezonden.

Veel voorkomende ziekten en plagen bij bomen (30)

De plataanvouwmijnmot

In aflevering 23 van deze serie kwam de aantasting van bomen door bladmineerders aan de orde bij de hulstvlieg. Er bestaat daarnaast echter nog een groot scala van mineerschade dat voorkomt op een groot aantal bomen en struiken en wordt veroorzaakt door tal van verschillende insectensoorten van (in afnemende volgorde van voorkomen) vliegen, vlinders, bladwespen en kevers. Deze veroorzaken verschillende typen schadebeelden ('mijnen') die globaal kunnen worden ingedeeld in:

- spiraal-, ster- en blaasvormige plaat(s)mijnen;
- rechte en kronkelige gangmijnen;
- vlek-mijnen, die doorgaans geheel leeg zijn en
- vouwmijnen die altijd door vlinderlarven - rupsen - worden veroorzaakt en waarbij de mijn aan de bovenzijde van het blad vaak iets bol staat en aan de onderzijde één of meer duidelijke vouwen vertoont.

Een voorbeeld daarvan, dat zich in sommige jaren duidelijk laat zien op de plataan is de vouwmijn die wordt veroorzaakt door de rups van de vlinder *Phyllonorycter platani* oftewel de plataanvouwmijnmot.

De mijnen beginnen aan de onderzijde van het blad, liggen dan oppervlakkig, zijn lichtgroen van kleur en hebben enige uitlopers. In een later stadium is de onderzijde sterk gevouwen en de bovenzijde gemarmerd. Omdat de mijnen doorgaans aan een bladnerf liggen, ziet het gehele blad er bij ernstige aantasting nogal gekreukeld uit (hetgeen door sommigen dan wel eens wordt aangezien als schade door droogte, of een onkruidverdelgingsmiddel). De rupsjes zijn enkele millimeters groot, melkachtig van kleur, hebben een duidelijk breed bovenlijf en een donkere spits toelopende kop.

De vlinder overwintert als pop in het afgevalen blad. De vlinders verschijnen in de loop van april/mei en de eerste generatie rupsen in mei/juni. Vervolgens verschijnt de tweede generatie vlinders, gevolgd door rupsen vanaf het begin van de zomer. Door sommigen wordt verondersteld dat in de zomer en nazomer eventueel nog een derde generatie kan verschijnen.

Vanaf het begin van de herfst vindt de laatste verpopping plaats.

Het verfrommelde blad van een plataan veroorzaakt door de plataanvouwmijnmot
foto: De Dorschaarn

Populatiegrootte

Dat een aantasting door de vouwmijnmot niet ieder jaar in even grote mate optreedt ligt uiteraard aan klimaatsfactoren, maar daarnaast ook aan de activiteit van de sluipwespen (waarvan eveneens vele soorten bekend zijn) die de rupsen parasiteren en zodoende een regelend effect op de rupsenpopulatie hebben.

Bestrijding van de aantasting is als regel overbodig. Omdat de plataan er weinig in groei door achteruitgaat, is het te beschouwen als een 'schoonheidsfoutje' dat soms wel en soms niet of nauwelijks naar voren komt.

In de kwekerij kan een hevige aantasting soms hinderlijk zijn en zou kunnen worden overwogen om periodiek (in volwassen stadium van de vlinder) chemische bestrijding toe te passen.

J. Kopinga

Frans van Jaarsveld

Boomverzorging en Verplanting

Overeind 42
3998 JB Schalkwijk
Telefoon 03409-18 80

Adoptiedag 24 mei 1986

Zoals in het vorige Bomennieuws al werd aangekondigd zijn op zaterdag 24 mei j.l. 2 eiken, de zogenaamde 'Kozakkeneiken' te Delden door de Bomenstichting geadopteerd. Een redelijk aantal belangstellenden volgde de opknapbeurt van de bomen door leden van de K.P.B. (Kring van Praktiserende Boomverzorgers), het ondertekenen van de adoptieovereenkomst door de eigenaar van de bomen, de heer K. van der Meer en de voorzitter van de Bomenstichting, mevrouw Ir. M. ten Cate-van Elstrand. De onthulling van een herinneringsbord werd verricht door de heer C. van Rossum, gedeputeerde van de provincie Overijssel. Kraampjes met lafenis en met materialen van

de Bomenstichting en de K.P.B. gaven het adoptieterrein een vrolijk aanzicht.

Het is de bedoeling de volgende adoptiedag dit najaar te organiseren.

Eén van de boomverzorgers op weg naar boven in de kolosale eik.

De heer van Rossum, gedeputeerde van de provincie Overijssel onthult het bord ter herinnering aan de adoptie van de kozakken eiken. Op de voorgrond mevr. M. ten Cate-van Elstrand en de heer K. v.d. Meer-eigenaar van de bomen. Foto's: P. Tacx

Ervaringen van een kontaktpersoon

Toen ik begin 1982 kontaktpersoon van de Bomenstichting werd, begon voor mij een serie interessante ervaringen, waarover ik u in dit artikel graag iets wil vertellen.

Adviezen

Het komt nogal eens voor, dat burenen onenigheid krijgen over een boom, die op de grens van twee tuinen staat. Staat die boom binnen twee meter van de grens dan kan de tegenpartij het kappen eisen. Ik heb dit meegemaakt bij een geval, waar iemand zonnepanelen op zijn dak had gemaakt. De zon werd echter gedurende een deel van de dag verduisterd door een rij hoge Italiaanse populieren, die bijna op de grens van de tuin van de achterburenen stonden. De gemeente gaf een kapvergunning en de buurman moest voor f 2000,- de bomen laten kappen.

In een ander geval waren de argumenten minder overtuigend, en speelde bovendien de boom een rol in de verfraaiing van de buurt. Hoewel de boom binnen twee meter van de perceelgrens stond, gaf de gemeente geen kapvergunning. Een goed gesprek met beide burenen kan in zo'n geval veel spanningen wegnemen. Ook het snoeien van hindergevend takken biedt vaak een oplossing.

Op het terrein van een bouwonderneming staat een grote mammoetboom. Van enige afstand be-

keken had ik de indruk gekregen, dat hij er wat armetierig bijstond. Ik vroeg daarom toestemming, eens van dichterbij te mogen kijken. De boom bleek vrijwel geheel tussen schuren en bouw materiaal te staan. Tot aan de stam was er bestrating, waarop eveneens zwaar materiaal stond opgeslagen. Een gesprek met de eigenaar had tot resultaat, dat de naaste omgeving van de stam werd ontruimd.

In een grote particuliere tuin ontdekte ik een waardevolle oude boom, die voor inventarisatie in aanmerking kwam. Een gesprek met de eigenaar had mede tot gevolg, dat hij mij vroeg, een plattegrond van de tuin te maken met de namen van alle bomen. Bovendien werd hij donateur van de Bomenstichting. Het is een geruststelling, dat deze waardevolle bomenverzameling in goede handen is.

Boomconflicten

Soms loopt een conflict zo hoog op, dat het via een z.g. Arob-procedure voor de Raad van State wordt uitgevochten. Ik heb twee van deze gevallen meegemaakt, waarbij ik namens de Bomenstichting ook een bijdrage mocht leveren. In het ene geval eisten enkele bewoners van een flatgebouw het kappen van een aantal schietwilgen, omdat zij zon en uitzicht wegnamen. De meerderheid van de bewoners was hier echter tegen, en

een bezoek aan de flat bracht mij tot de overtuiging, dat laatstgenoemden gelijk hadden. Niettemin wees de Raad van State hun eis af. De gemeente, in een poging iedereen te vriend te houden, kapte toen de helft van de bomen, om en om en plantte tevens andere bomen. De zaak heeft, ook in de pers, heel wat deining veroorzaakt.

Bij de andere Arob-procedure was er sprake van het terrein van een voormalig landhuis, waarop men woningen wilde gaan bouwen. Het gemaakte plan hield echter onvoldoende rekening met de op het terrein staande oude bomen. De klacht van de buurtbewoners werd gegrond verklaard en dit bouwplan is van de baan.

Een laan met oude beuken begon steeds meer af te takelen. Telkens moesten zieke of verrotte bomen worden gekapt en er ontstonden steeds meer gaten. Op sommige plaatsen waren jonge bomen geplant. De laan als geheel had echter zijn oude luister verloren. Toen op een bepaald ogenblik weer enkele bomen, die gevaar voor de omgeving opleverden, moesten verdwijnen, kwam de buurt in opstand. Men trok in twijfel of de betreffende bomen wel zo slecht waren, men schreef artikelen in de krant en belde mij op. Er volgden verschillende gesprekken, waarbij ik probeerde de mensen duidelijk te maken, dat zij nu een keuze moesten maken. Of doorsukkelen met een laan, die steeds meer op een slecht gebit begon te lijken, of alles laten kappen en dan de laan herplanten met al wat oudere nieuwe bomen, hiermede de mogelijkheid scheppend, te zijner tijd weer een fraaie laan te hebben. Dit laatste kost wel veel geld, doch het was zeker de moeite waard. Na veel heen en weer gepraat werd ten slotte tot het laatste besloten. Thans staan er vakkundig geplante, ongeveer 30 jaar oude eiken, en iedereen is over het huidige aanzien van de laan tevreden.

Ceder

Tot slot een zeer persoonlijke ervaring. Voor het huis van mijn burens stond een 30 jaar oude, zeer

fraaie atlasceder. Vanuit het raam van mijn studeerkamer kon ik hem goed zien. Hij verfraaide de buurt in belangrijke mate. Omdat hij bij de burens het uitzicht wegnam, wilde men hem laten kappen. Geruime tijd heb ik mij -mede door middel van gesprekken met de burens- hiertegen verzet. Het mocht niet baten: de gemeente gaf een kapvergunning en de fraaie boom was snel verdwenen. Dit geval heeft mij -en veel buurtgenoten met mij- zo sterk geraakt dat ik in de plaatselijke pers onderstaand gedicht publiceerde. Het kappen gebeurde rond Goede Vrijdag, en ik voelde mede enig verband met wat er op die dag van het kerkelijk jaar gebeurde.

Goede vrijdag

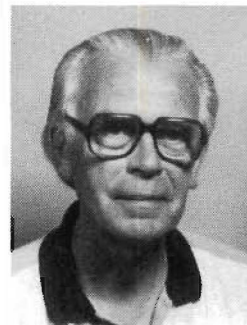
*ruim dertig jaar, met al mijn krachten
heb ik de zaalboslaan gesierd,
je zou van mensen dan verwachten
dat dit heel dankbaar wordt gevierd.*

*helaas, net toen de lentesappen
mij aan de groei hadden gezet,
begon ik tot mijn schrik te snappen.
hardhandig wordt mij dit belet.*

*de motorzaag heeft in sekonden
vernield wat moeizaam is gegroeid;
waar wordt de eerbied nog gevonden
voor iets dat leeft en steeds weer boeit?*

*ik ben niet boos, zoals de mensen;
alleen verdrietig, nu mijn groen
verbrand wordt door die mensen; mensen
die echt niet weten wat zij doen **

*de vogels, nest'lend in mijn twijgen,
zij vliegen nu wat zoekend rond,
de mensen die mij missen, kijken
naar 't kale grasveld, waar ik stond.....
blauwe atlasceder*

Joop Comijs

Joop Comijs

Verslag symposium

Op 5 en 6 juni waren vertegenwoordigers van de Bomenstichting in de gelegenheid, een symposium bij te wonen over bescherming en ondergrondse verzorging van bomen. Het symposium was georganiseerd door de firma Beuker Boomverzorging uit Diemen en er was aan meegewerkt door medewerkers van de gemeenten Amsterdam, Hamburg en Bern.

De deelnemers, waarvan de meesten in hun dagelijks werk zijn belast met het beheer van bomen, kregen in een aantrekkelijk programma veel te zien en te horen over nieuwe technische ontwikkelingen, vooral op het gebied van bodemverbetering. Er werd veel en heftig gediscussieerd over het gebodene en alles wat daarmee samenhangt van ontwerpen tot en met stobbenrooien. Eens te meer werd duidelijk, dat wij onze aandacht bij stadsbomen veel meer moeten gaan richten op ondergrondse problemen t.a.v. lucht, vocht- en voedselvoorziening, al direkt beginnend bij het ontwerp.

Alleen een boom met een gezond, goed ontwikkeld wortelstelsel en verdere ontplooiings-

mogelijkheden kan goed functioneren. Bovengrondse verzorging komt dan duidelijk op de tweede plaats.

Het was een goed initiatief van Beuker om een aantal mensen een 'blik in de keuken' te gunnen, een initiatief dat wellicht navolging verdient?

M.t.C.

Beleidsnota 1986-1990

De beleidsnota van de Bomenstichting voor de komende jaren is gereed. U kunt de nota verkrijgen door f 5,— (incl. verzendkosten) over te maken op postbankrekening 2108755 van de Bomenstichting, Utrecht, o.v.v. 'B nota'.

Bomen in de mythe (12)

De iep

Zou iemand nog weten dat de olm waar de uil in zat een iep is? Of zou niemand meer weten wat een iep is. Een uitgestorven boomsoort lezen we in de dikke van Dalen. Laten we hopen dat het niet zover komt met onze bedreigde iep, die zo'n lang verleden in zich bergt.

De naam iep wordt in kleine variaties in bijna alle Germaanse en Scandinavische dialecten gevonden als: Alm-Elm-Ilme-Ulme. Al deze namen zijn afgeleid van het Latijnse woord Ulmus. Waarschijnlijk werden de slaven vroeger met roeden van iepenhout geseld. Ulmus zou de naam van dit strafwerktuig zijn. Dat de door de Romeinen 2000 jaar geleden ingevoerde iep zich in Engeland goed thuisvoelt, blijkt uit de naam: 'onkruid van Gloucestershire'. De oude kruidendokters vonden dit 'onkruid' echter zeer de moeite waard.

*Iep of Olm
tek. uit catalogus
Boomkwekerij Udenhout*

Hanneke van Dijk

Iepeblaadjes zouden etterende wonden helen en het afkooksel van iepeladeren zou gebroken benen weer snel aan elkaar doen groeien. De op de iepeladeren veel voorkomende galappeltjes bevatten een helder water dat 'eau d'orme' genoemd wordt en volgens Culpepper zeer geschikt is om de huid schoon en mooi te maken. Als tegen de herfst de gallen verdrogen, bevindt zich daarin een gele of zwartachtige balsem, die beaume d'ormeau genoemd wordt. Dit werd aangeraden bij ziektes die met de borst te maken hadden. In Perzië, Italië, Zuid Frankrijk kunnen deze gallen zo groot worden als een vuist. Er zijn tal van verhalen rond de iep gesponnen. Zo hebben we de eerste iepenbosjes te danken aan Orpheus. Toen hij uit het schimmenrijk terugkeerde, verzuchtte hij in zijn weeklagen over Euridice:

*"De Thracische bard een heerlijk olm verkoos,
en vond zijn ere niet gekrenkt
door rust te zoeken onder iepeschaduw
na weerkomst uit de hel."*

Dat onze voorvaders hun heidense godheden aanbaden in iepenbosjes, blijkt uit het bevel dat de Saksische Koning Edgar uitvaardigde:

"Wij bevelen, dat iedere priester met verlangen het Christendom zal bevorderen en verbieden boom-aanbidding, voorzegging met het dode, tekenen, tovermiddelen met gezangen en alle andere bedrog, dat beoefend wordt in iepeschuilplaatsen en verschillende andere bomen, waardoor menigeen verleid is, die dit niet behoorde te zijn". Dat de mensen het bijgeloof toch niet helemaal lieten varen blijkt uit het feit dat iepen vaak nog geplant werden als een beschermer tegen toverij. In Engeland plaatsten de melkmeisjes in het begin van deze eeuw nog een olmentwijgje in de karn-ton, opdat de room niet betoverd zou worden en de boter zou mislukken.

Met de uil en de boer hopen we dat de iepen nog lang blijven bestaan, want:

*Is 't iepblad zo groot als 't oortje van een muis
Zaai, zonder zorg de gerst, op d'akker achter 't
huis*

*Is 't blad zo groot als 't oog van ene os,
Dan zeg ik: haast je, rep je, er op los.*

BOOMVERZORGING
Pius Floris
WIJ WERKEN AAN EEN FLORISANT BOMENBESTAND

Koningsweg 6, 5211 BL 's-Hertogenbosch, telefoon: 073-133908

Bomen en gedempte sloten

Inleiding

Het komt herhaaldelijk voor dat beplantingen sterk in vitaliteit achteruitgaan nadat een sloot, waarlangs zij staan, wordt gedempt. Deze vitaliteitsvermindering manifesteert zich, afhankelijk van de situatie, pas na enige weken of maanden, soms pas na een jaar en kan vervolgens meerdere jaren aanhouden. In ernstige gevallen sterft de beplanting. Omdat het vroeger nog niet gebruikelijk was om bij de diagnose van problemen met bomen de samenstelling van de bodemlucht te meten, was dit verschijnsel vaak niet verklaarbaar. Tegenwoordig maken veel boomverzorgers gebruik van een zuurstofmeetapparaat, zodat bekend wordt dat de oorzaak in het merendeel van deze schadegevallen is terug te leiden tot een zuurstoftekort in de bodem.

In de afgelopen vijftien jaren zijn regelmatig Nederlandse publikaties verschenen over de invloed van zuurstoftekort in de bodem op de groei van bomen. In enkele hiervan zijn voorbeelden gegeven die zijdelings dan wel direct, betrekking hebben op de invloed van het dempen van sloten op de er langs staande beplantingen. Publikaties die de problematiek van het dempen van sloten in het geheel belicht, zijn tot dusver niet bekend. Het feit dat er momenteel nog veel situaties voorkomen, waarbij schade aan bomen als gevolg van het dempen van sloten door enkele simpele ingrepen had kunnen worden voorkomen, vormden de aanleiding tot het schrijven van dit artikel.

De functie van de sloot.

Het graven van sloten is een al heel lang bestaande cultuurtechnische maatregel die tot doel heeft:

- In gebieden met een permanente hoge grondwaterstand deze omlaag te brengen, waardoor de doorwortelbare ruimte van de grond wordt vergroot (vooropgesteld dat het water via de sloot afgevoerd kan worden).

- In gebieden met een sterk wisselende grondwaterstand, deze wat minder wisselend te maken. Zo kan in droge tijden water in de sloot en op natte tijden water uit de sloot worden gepompt.

- In gebieden waar het indringen van regenwater in de grond stagneert, een snelle afvoer van het oppervlaktewater mogelijk te maken.

Alvorens men een sloot dempt, moet men zich dan ook afvragen met welk doel deze indertijd is gegraven en of dit doel door de aanwezigheid van de sloot nog steeds wordt gediend. Men moet nagaan welke effecten te verwachten zijn van een verandering in de situatie.

Bodemlucht en boomgroei.

De zuurstof in de bodem wordt hoofdzakelijk gebruikt bij twee processen:

- de zgn. wortelademhaling, die noodzakelijk is voor de groei en ontwikkeling van het wortelstelsel en voor de opname van voedingselementen;
- de vertering van organische verbindingen van planten- en dierenresten waarbij moerasgas ontstaat.

Deze processen zijn afhankelijk van de temperatuur. Binnen zekere grenzen verlopen ze sneller naar gelang de bodemtemperatuur hoger is. De wortelademhaling verloopt redelijk tot optimaal bij een bodemzuurstofgehalte van 16-20,5%. Van 16-12% wordt deze geleidelijk slechter en bij 12-10% is de wortelactiviteit minimaal. De wortelademhaling alléén is in de regel niet in staat om het zuurstofgehalte in de bodem tot minder dan 10% te verlagen. De wortelontwikkeling van de meeste boomsoorten is beperkt tot dat gedeelte van de bodem, waarin gedurende het groeiseizoen voldoende zuurstof (meer dan 12%) aanwezig is. Een aantal boomsoorten echter is zelfs in staat om ook nog in zuurstofarme milieus (minder dan 12%) zijn wortels te ontwikkelen.

De omzetting van organisch materiaal kan op

foto. J. Kopinga

twee manieren verlopen, namelijk met of zonder zuurstof. Bij beide processen spelen micro-organismen een belangrijke rol. De afbraak van organisch materiaal vindt in eerste instantie plaats met behulp van zuurstof. In tegenstelling tot de wortelademhaling is dit proces wél in staat om het zuurstofgehalte van de bodem tot bijna nul te verlagen. Bij zeer lage zuurstofgehalten komt geleidelijk de omzetting zonder zuurstof op gang. Bij de overgang van de zuurstofrijke naar de zuurstofloze situatie is niet alleen de bodemzuurstof verbruikt, maar veranderen tevens een aantal minerale bodembestanddelen.

Een voorbeeld van een zuurstofloze situatie is de bodem van een sloot met (nagenoeg) stilstaand water. Hierin vormt zich als gevolg van de afbraak van plantenresten moerasgas. Een zuurstofloos proces in de bodem blijkt doorgaans uit een blauw-zwarte verkleuring van pas afgestorven wortels.

In zo'n omgeving kan ook een 'lucht van rotte eieren' ontstaan door opborrelend zwavelwaterstofgas.

Hoewel bij de afbraak van organisch materiaal stoffen (o.a. koolzuurgas) kunnen vrijkomen die een vergiftigende of groeiverstorende invloed hebben, is de overlevingskans van bomen in voorkomende situaties in eerste instantie afhankelijk van de mate waarin ze bodemzuurstoftekort kunnen verdragen. Dit verschilt per boomsoort. Sommige boomsoorten hebben aanpassingen

ontwikkeld om in een vrij zuurstofarme omgeving toch in leven te blijven. Verder is de overlevingskans afhankelijk van:

- Het tijdstip waarop zich zuurstofgebrek voordoet. Buiten de vegetatieperiode is de boom in rust en heeft hij er minder last van dan in de vegetatieperiode.
- De duur van de periode van zuurstoftekort in het groeiseizoen.
- De hoeveelheid wortels die is blootgesteld aan zuurstoftekort.

Hoewel, zoals gezegd, sommige boomsoorten een langdurig zuurstoftekort (meer dan een groeiseizoen) weten te verdragen, zijn de boomsoorten die in Nedrland algemeen voorkomen echter geen van alle daartegen bestand.

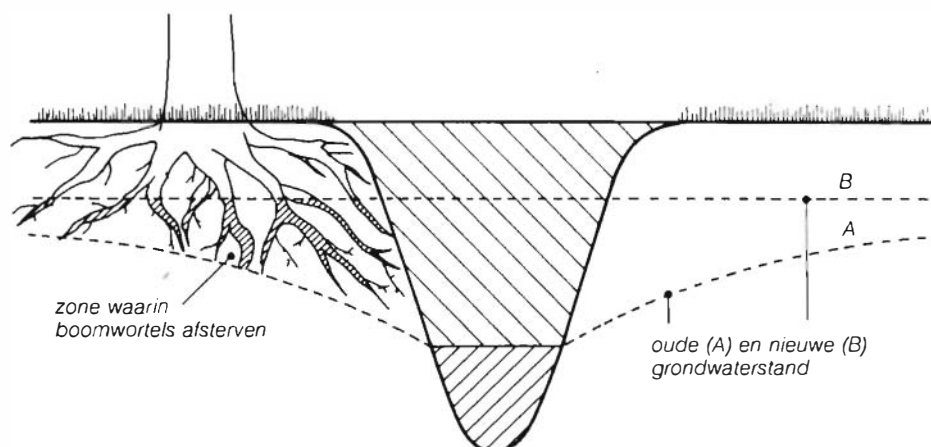
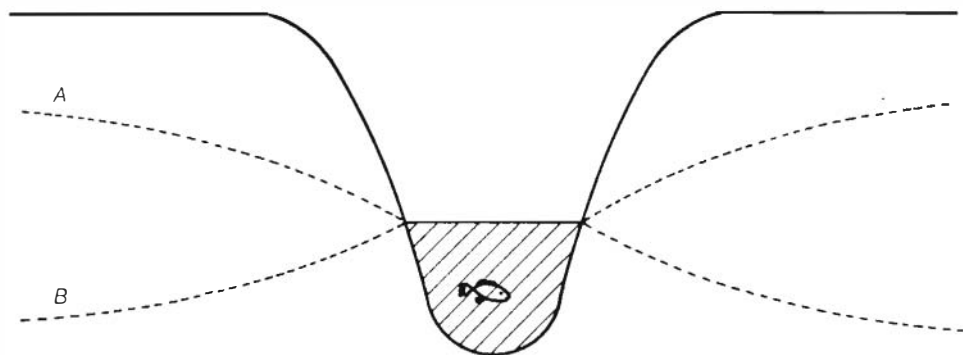
Het ontstaan van zuurstofgebrek na dempen van een sloot.

De mechanismen waardoor zuurstofgebrek in de bodem kan ontstaan kunnen worden onderverdeeld in drie situaties:

- verdringing van de bodemlucht door opstijgend grondwater;
- verbruik van zuurstof tijdens vertering van organisch materiaal;
- zuurstofverbruik door microbiologische processen waarbij gasvormige verbindingen worden verteerd die op grotere diepte in een zuurstofloze omgeving zijn ontstaan (bijv. moerasgas).

Deze situaties komen in de praktijk echter vaak in

De regulering van de grondwaterstand in natte tijden (A) (uitlaat van water) en in droge tijden (B) (infiltratie van water)
..... = grondwaterpeil.

Het effect van het dempen van sloten in gebieden met een permanente hoge grondwaterstand.

combinatie voor. Zij worden hierna uitvoeriger besproken.

A. Verdringing van de bodemlucht door opstijgend grondwater.

Deze situatie komt vaak voor in gebieden met permanent hoge grondwaterstanden. Als gevolg van het dempen van de sloot stijgt de grondwaterspiegel. Hierdoor komt een gedeelte van het wortelgestel onder water te staan en kan niet meer functioneren waardoor het na enige tijd zal afsterven. Deze situatie komt ook voor in gebieden met wisselende grondwaterstanden. We kennen hierdoor doorgaans minder schade doordat de wortels in natte perioden met hoge grondwaterstand - late herfst/winter, vroeg voorjaar - nauwelijks actief zijn. In de loop van het voorjaar zakt het grondwaterpeil en kan de bodemlucht weer verder in de grond dringen. In deze situatie kan echter wel verdroging optreden in de zomer, doordat als gevolg van het dempen van de sloot de mogelijkheid om water in te laten is verdwenen. Zo kan het gebeuren dat het grondwater in droge perioden voor de boom onbereikbaar wordt.

B. Verbruik van zuurstof tijdens vertering van organisch materiaal.

Dit komt voor in die situaties die, waarbij een meestal droge, begroeide sloot of greppel wordt opgevuld, zonder dat deze van tevoren is schoongemaakt. De oorspronkelijke vegetatie

(met afgevallen bladeren e.d.) die hierbij is ondergespit, zal geleidelijk gaan verrotten, waardoor het bodem-zuurstofgehalte daalt.

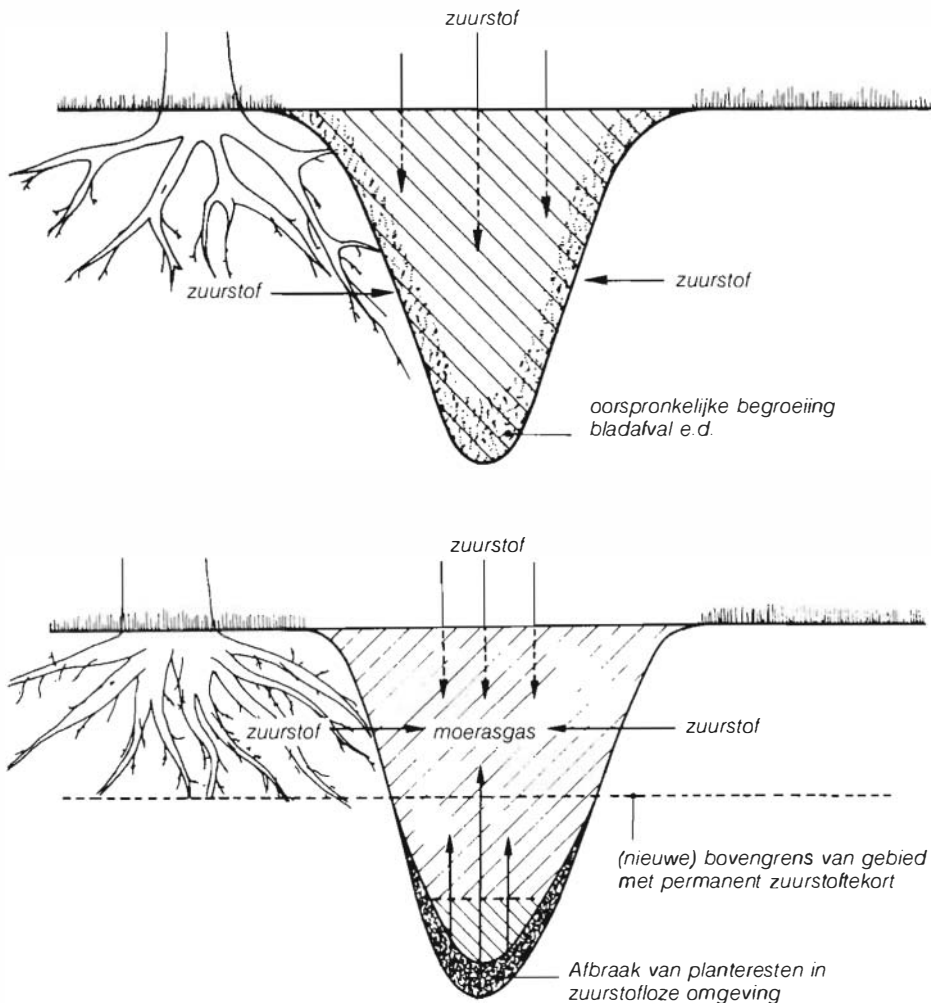
Een variant op deze situatie is die, waarbij zuurstofgebrek optreedt omdat de vulgrond onverteerbare plantenresten (bijv. graszoden) bevat. Het al dan niet optreden van schade hangt af van de vraag of als gevolg van dit verteringsproces het zuurstofgehalte daalt beneden het kritisch gebied (10-12%). Dit wordt bepaald door de hoeveelheid plantenresten en de mogelijkheid voor gasuitwisseling met de bovenlucht.

C. Zuurstofverbruik door microbiologische processen.

Dit vindt plaats in die situaties waarin beneden een zekere diepte sprake is van een blijvend zuurstoftekort. Wanneer in zo'n situatie plantenresten verteren, wordt ondermeer moerasgas gevormd dat naar de bovengrond ontwijkt en daar aanleiding is voor de zgn. aardgasschade. Dit soort situaties kan jaren achtereen aanhouden. Een variant op dit voorbeeld is die waarbij een sloot wordt gedempt waarin reeds een moerasgasvormend proces aan de gang is. De bovengrens van de zone met permanent zuurstofgebrek gaat dan vaak samenvallen met de grondwaterspiegel.

Vergiftiging door gebruik van verontreinigde vulgrond

Deze schadeoorzaak treedt in vergelijking tot de

Zuurstofverbruik bij vertering van ondergraven organisch materiaal

Vertering van moerasgas dat zich op grotere diepte heeft gevormd bij anaerobe afbraak van organisch materiaal

Elzen (Alnus glutinosa) in een nieuwbouwwijk in Scherpenzeel. Hoewel het enkele jaren is geleden, dat de sloot waarlangs deze bomen stonden werd gedempt, is de ontwikkeling van moerasgas de doodsoorzaak van één van de elzen geweest. foto: A. Pek

Dit artikel is eerder gepubliceerd in 'Bosbouwvoorlichting' nr 5/1983 en in een uitvoeriger versie in 'Groen' nr.6/1981

Ir.J. Kopinga (Rijksinstituut voor onderzoek in de Bos- en Landschapsbouw)

in de vorige paragraaf besproken situaties incidenteel op. Toch komt het voornamelijk in onze kustgebieden toch zo veelvuldig voor dat hiervan melding moet worden gemaakt. Het betreft dan meestal zoutschade. Vooral in gebieden waar als gevolg van de aanwezigheid van veen op grotere diepte de bodem gaat zakken en er dientengevolge regelmatig moet worden opgehoogd. Hierbij wordt steeds meer gebruik gemaakt van zand uit zee of zeearmen. In de regel wordt dit wel enigermate ontzilt, maar voor wat betreft de groei van bomen niet altijd voldoende. Wordt dit zand zo nu en dan ook gebruikt voor het dempen van sloten, dan spoelt het zout als gevolg van de regenval uit naar de doorwortelde ondergrond en kan daar schade veroorzaken. De schade over langere termijn is behalve van verschil in gevoeligheid per boomsoort tevens afhankelijk van de totale hoeveelheid zout en de snelheid waarmee dit wordt uitgespoeld. Zoutschade uit zich doorgaans in symptomen als bladrandnecrose of vleksgewijze bruinkleurig van het blad. In ernstige gevallen verliest de boom zijn blad en kan vervolgens afsterven. Voor dit onderwerp wordt verwezen naar het artikel 'De invloed van strooizout op beplantingen langs wegen' in Bosbouwvoorlichting nr. 8 van 1981.

Methoden om schade te voorkomen.

Schade als gevolg van het dempen van sloten kan worden voorkomen door:

- eerst na te gaan of ze wel kunnen worden gedempt en of ze nog een functie hebben. In de situatie waarbij sloten een functie hebben in de beheersing van de grondwaterstand, kan de functie worden overgenomen door een stelsel drainagebuizen;
- sloten schoon te maken voordat ze worden gedempt;
- gebruik te maken van lichte en 'schone' (niet verontreinigde grond), die geen organisch materiaal bevat.

Indien aan dit laatste niet geheel kan worden voldaan, kan de schade worden beperkt door het aanbrengen van ventilatiekokers. Dit zijn geperforeerde plastic buizen met een diameter van ong. 15 cm of meer en een perforatie die voor het beoogde doel voldoende is. De in de landbouw gebruikte drainagebuis met geringere diameter en minder perforatie is voor dit doel dus minder geschikt. De kokers dienen te worden omhuld door grind, hoogovenslakken, styroporkorrels of iets dergelijks en moeten boven het diepste punt van de sloot worden geplaatst op een onderlinge afstand van 1,5-2,5 meter. De buizen zelf mogen niet met grind, slakken e.d. worden gevuld. In plaats van een reeks ventilatiekokers kan soms beter gebruik worden gemaakt van een zgn. ribbedrain. Dit is een lange, enigszins buigzame buis met dezelfde eigenschappen als de ventilatiekoker die horizontaal op de bodem van de te dempen sloot wordt aangelegd. Ten behoeve van een optimale ventilatie dienen beide einden van de 'drain' met de buitenlucht in verbinding te staan (schoorsteeneffect). In bepaalde situaties kan de ribbedrain tevens dienen om overtollig regenwater of te hoog grondwater kwijt te raken. Hiermee moet dan bij de aanleg rekening worden gehouden. Indien de gedempte sloot moet gaan dienen als cunet (ingraving voor fundering) voor een voet-, fietspad e.d., is het wenselijk om de aanleg ervan uit te stellen tot het zuurstofpercentage in de bodem het gehele jaar door een aanvaardbaar niveau (meer dan 16%) heeft.

Waardevolle oude bomen (16)

Amersfoorts eerste natuurbeschermingsactie

In 'Flehite', tijdschrift voor verleden en heden van oost-Utrecht, 14e jrg. nr 4, december 1982, beschrijft C. van den Braber op boeiende wijze de geschiedenis van de Amersfoortse stadsmuren en de daaropvolgende aanleg van een vrijwel aaneengesloten 'rondgaand plantsoen' op de vrijkomende gronden.

Veel van de door hem geraadpleegde stukken komen uit de zich in het gemeentearchief bevindende mappen 'Plantsoen deel I en deel II'. Toen ik deze bronnen zelf ook eens doorlas kwam ik een bijzonder interessante correspondentie tegen uit de periode 1920-1924, over het al dan niet rooien van 10 'iepeboomen', staande langs de muur van het Burgerweeshuis, thans beter bekend als de Mariënhof.

Omdat die hele affaire hoogstwaarschijnlijk de eerste Amersfoortse natuurbeschermingsactie was, die bovendien nog slaagde ook, leek het me nuttig deze bezwaarschriftenactie eens op papier te zetten. Bovendien bleek museum Flehite nog enkele foto's te bezitten, waarop de oude situatie goed zichtbaar is. Ook nu is het resultaat van die actie nog te bewonderen in de vorm van twee monumentale, meer dan honderd jaren oude iepen, staande in het plantsoen ter hoogte van de Kleine Haag

Schaduw

Op 20 februari 1920 schreef het bestuur van het Burgerweeshuis een verzoek aan B&W van Amersfoort "om de iepenboomen, staande langs de muur van het gesticht in het plantsoen, te doen rooien". Deze muur omsloot de moestuin van het weeshuis en kennelijk hadden de bomen een negatieve invloed op de opbrengsten van die moestuin. Men schreef namelijk: "in verband met de duurte der levensmiddelen wordt in de laatste jaren getracht de voor het huishouden benodigde groenten geheel uit den moestuin te verkrijgen. Bedoelde boomen nu staan op zeer korten afstand van den muur, de werking der wortels is tot diep in den tuin merkbaar, maar bovenal belemmeren de boomen voldoende toetreding van de zo noodige ochtendzon".

Door de 'commissie voor de plantsoenen' werd hierop een advies gevraagd aan de directeur van openbare werken. Deze wees erop dat in 1919 de bomen zoveel mogelijk waren ontdaan van takken, welke boven de tuin groeiden. Hij had er echter geen moeite mee de bomen te rooien. Het gevolg zou wel zijn dat "de onooglyke walmuur, welke door deze boomen nog enigszins wordt gemaskeerd, geheel in het oog zou vallen, waardoor het natuurschoon zeer zou worden geschaad. Indien tot rooiing der boomen zou worden overgegaan, dan zou het wenselyk zyn ter plaatse tot dekking der muur een groenblyvende beplanting van hulst of dergelyke aan te brengen, waarvoor de kosten ongeveer f 200,- zouden bedragen."

Op 16 april bleek de commissie het advies te hebben bevestigd, want zij adviseerde de directeur om in de komende winter de bomen te rooien en van de opbrengst beplanting voor en langs de muur aan te brengen. Zover kwam het echter niet,

want in een brief van 21 april schrijft het college van B&W aan het bestuur van het Burgerweeshuis dat de beslissing op hun verzoek is aangehouden tot het a.s. najaar. Daarna is het gedurende enkele jaren opvallend stil ten aanzien van de briefwisseling over dit onderwerp. Echter op 22 december 1923 blijkt dat de 10 bomen nog steeds niet zijn gerooid, want dan gaat plotseling de Directeur van het Staatsboschbedryf zich met deze zaak bemoeien. Hij schrijft aan het college het volgende briefje: (zie kopie pag. 58).

Opnieuw wordt de directeur van openbare werken om advies gevraagd en deze gaat in antwoord aan B&W uitvoerig op de problematiek in. Hij schrijft op 31 december 1923 dat twee van de tien bomen geveld moeten worden, "daar deze door het verplaatsen van den walmuur wegens verbreding van den openbaren weg voor het verkeer in den weg staan." Voor het vellen van de overige acht bomen wordt opnieuw als reden de nadelige invloed op de moestuin van het Burgerweeshuis opgegeven. Omdat de bemoeienis van de directeur van het Staatsboschbedryf kennelijk toch wel wat indruk maakt, wordt de motivatie tot het vellen van de bomen nog wat opgevoerd. Geschreven wordt:

"Bovendien staan de boomen onmiddellyk tegen den walmuur, hetgeen zeer nadeelig is voor den muur zelve, terwijl door het aanwezig zyn der boomen de muur veelyds wordt gebruikt tot urinoir. De onmiddellyk achter de iepenboomen staande groep beukeboomen welke met hun takken reeds de iepenboomen raken en m.i. mede de oorzaak zyn, dat de iepen met hun kronen overhellen naar den tuin van het Weeshuis, zullen zich na velling der iepen vry kunnen ontwikkelen en een veel schooner aanzien krygen."

Door het doen vellen der iepen wordt het natuurschoon m.i. niet geschaad, doch gebaat. Bovendien ligt het in de bedoeling om zodra de iepen zyn geveld, daarvoor in de plaats te brengen een groep groenblyvende heesters en zelfhechtenden klimop langs den muur, waardoor de onooglyke muur vanuit het plantsoen gezien geheel bedekt wordt. Hierdoor zal tevens de verontreiniging die daar nu voortdurend plaats heeft, ophouden."

Vanaf dat moment komt deze affaire in een

Foto uit 1920 van de rij iepen langs de muur van het Burgerweeshuis in Amersfoort.
Bron: Museum Flehite

Op 22 december 1923 vroeg de directeur van het Staatsboschbedrijf aan Burgemeester en Wethouders per telegram om opheldering over de voorgenomen kapplannen.
Bron: Gemeentelijke Archiefdienst Amersfoort.

STAATSBOSCHBEDRIJF

Telegr.-adr.: Staatsboschbedrijf Utrecht Int. Tel. No. 1364 **UTRECHT, 22 DECEMBER 1923.**

BOSCHWET 1922.

No. 722

Bericht op schrijven van

Aan het COLLEGE van BURGEMEESTER
en WETHOUDERS
van AMERSFOORT.

betreffende: uitvoering
Boschwet 1922.

Bijlage -

Ik heb de eer Uw College mede te delen, dat myne aandacht werd gevestigd op een door Uwe Gemeente voorgenomen velling van 10 bomen, staande in het Plantsoen voor den tuin van het Weeshuis, waardoor het natuur- en stedenschoon zeer zou worden geschaad.

In verband met de uitvoering der Boschwet 1922 zou ik gaarne - zoo mogelijk eenigszins spoedig - vernemen, wat de reden is, dat tot deze velling wordt overgegaan.

De Directeur
van het Staatsboschbedrijf

10
24

14

No. 42

stroomversnelling en volgen de brieven elkaar in snel tempo op.

Behoud bomen

Op 29 januari 1924 is er een openbare raadsvergadering en het blijkt dat ook een aantal raadsleden gevoelig is voor de protesten tegen het vellen van de bomen. Op initiatief van een mejuffrouw E. Middelburg wordt voorgesteld, het besluit tot velling zodanig te wijzigen, dat de bomen niet gekapt worden, uitgezonderd de twee die uit verkeers-oogpunt opgeruimd moeten worden. Dit voorstel wordt in stemming gebracht en van de 21 aanwezige raadsleden (twee namen zijn doorgestreept) blijken 15 voor het voorstel te hebben gekozen en slechts 6 tegen!

Het gevolg van deze ten gunste van de bomen en de 'actievoerders' uitgekaptte stemming is dan ook dat begin februari aan de betrokkenen wordt bericht, dat van de 10 bomen er slechts 2 zullen worden gekapt.

Uit de adressering blijkt, dat ook het bezwaarschrift voorzien van de 86 handtekeningen, door

een vrouw, wonende op de Zuidsingel, was ingediend.

De correspondentie over dit onderwerp eindigt met een briefje van de Directeur van het Staatsboschbedrijf aan het college, waarin hij schrijft met belangstelling te hebben kennisgenomen van het besluit om slechts 2 van de 10 bomen te vellen. Daartoe gemachtigd door Zijne Excellentie den Minister van Binnenlandse Zaken en Landbouw had hij de eer het college voor deze veiling vergunning te verlenen!

De bij dit artikel geplaatste foto's geven enerzijds de situatie weer, waarbij (vermoedelijk) alle destijds gespaarde iepen nog te zien zijn, terwijl de andere, gemaakt tijdens het dempen van de beek in 1959, laat zien dat toen al nog slechts 2 bomen waren overgebleven. De oorzaak van het verdwijnen van de resterende 6 exemplaren is onbekend. Mogelijk dat de gevreesde iepziekte de oorzaak is geweest, want in die periode heeft Amersfoort daar veel van te lijden gehad, net als nu trouwens.

Politiek

Wat leert ons dit verhaal nu, behalve dat het leuk is zoiets eens te lezen? Allereerst natuurlijk, dat actie voeren wel degelijk nuttig kan zijn.

Dat het daarbij noodzakelijk is, zoveel mogelijk mensen en/of organisaties in te schakelen en, last but not least, de plaatselijke politiek te beïnvloeden. Want alhoewel het uit de geraadpleegde archiefstukken niet is gebleken, mag men er gerust van uitgaan dat er zich achter de schermen veel meer heeft afgespeeld. Tenslotte heeft het 4 jaar geduurd voor er een beslissing werd genomen! Ook interessant is de invloed destijds van het SBB. Thans verhindert de Boschwet de invloed van deze overheidsdienst binnen de bebouwde kom, want daar is die wet niet van toepassing. De gemeentelijke kapverordening regelt het beleid ten aanzien van het kappen van bomen binnen de bebouwde kom en het is dus de gemeente zelf die

De situatie in 1957 tijdens het dempen van de beek. Het lommerrijke beeld uit 1920 is geheel verdwenen.
Bron: Museum Flehite

de beslissingen neemt. Politieke beïnvloeding kan dan zeer effectief zijn voor het behoud van bomen.

De best beschermde status die bomen kunnen krijgen, is het opnemen daarvan in een bestemmingsplan, zowel op de plankaart als in de tekst. Helaas gebeurt dit niet of nauwelijks, alhoewel het erop lijkt dat in het ontwerp-bestemmingsplan binnenstad Amersfoort een eerste aanzet wordt gegeven.

Overgebleven iepen

Tot slot nog iets over de twee overgebleven iepen op de stadswal bij Mariënhof. Beide exemplaren zijn 22,5 meter hoog en ze hebben een omtrek van respectievelijk 3,50 en 2,95 meter (op 1,30 m. hoogte). Het zijn Hollandse iepen (*Ulmus hollandica*), een kruising tussen de Gladde iep (*U. carpinifolia*) en de Bergiep (*U. glabra*). De bomen zien er nog indrukwekkend uit, zeker nu we hun levensverhaal kennen. Helaas is hun conditie niet al te best meer. Bovendien zien we enkele grote ver-

dikkingen, zogenaamde kankergezwellen. Alhoewel het dode hout al grotendeels is weggezaagd, zijn de bomen volgens insiders plaatselijk erg zwak. Ter voorkoming van de iepenziekte zijn ze enkele jaren terug ingeënt met een ziekteverwend middel, hetgeen op het onderste deel van de stam nog goed te zien is.

Dit systeem van ziektenbestrijding c.q. voorkoming verkeert echter nog in een zeer experimenteel stadium en het is beslist niet uitgesloten dat de bomen alsnog het slachtoffer zullen worden van deze agressieve ziekte.

Dank aan de gemeentelijke archiefdienst en museum Flehite voor het beschikbaar stellen van respectievelijk de brieven en de foto's. Ik adviseer iedereen, eens een bezoekje te brengen aan de beide instellingen en in het bijzonder de fotoreportage te bekijken over het dempen van de beek voor de aanleg van de stadsring. Het is in deze tijd moeilijk voor te stellen, hoe een dergelijke ingreep heeft kunnen plaatsvinden!

Gerrit Visscher,
kontaktpersoon
regio Amersfoort

Bomen op postzegels

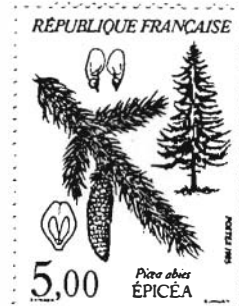
Meer dan u denkt!

In Bomennieuws van mei 1986 werd melding gemaakt van de Europazegels 1986, gewijd aan tuinen en bomen. Dankzij bemiddeling van de Bomenstichting kon ondergetekende, donateur/contactpersoon/inventariseerder én postzegelverzamelaar, de officiële presentatie in het rijksmuseum Paleis het Loo bijwonen. In deze 'd' bleek hij niet de enige aanwezige te zijn! Veel méér boomliefhebbers blijken ook filatelisten te zijn, die als verzamelgebied 'bomen' of 'houtige gewassen' op postzegels hebben. Over dat thema worden veel meer postzegels in de wereld uitgegeven, dan de meeste Bomennieuwslezers zullen weten, met name dit jaar, nu in 26 landen europazegels worden uitgegeven met als thema de bescherming van natuur en milieu. Ook in andere jaren echter gebeurt dat geregeld. Een prachtig voorbeeld hiervan zijn de hierbij afgedrukte bomenpostzegels, die in 1985 door de franse postreijen werden uitgegeven. De groene kleurvarianties, kenmerkend voor de verschillende boomsoorten, zijn in zwart/wit helaas niet over te brengen.

Bedreigde boom

Wat de bomenpostzegel zelf betreft, het waarschuwend karakter ervan is wel duidelijk. Minder duidelijk is, om wat voor boom het gaat. En dat klopt: het is een fantasieboom, symbool voor alle bedreigde bomen. Zelfs die in de tuin van Paleis het Loo zijn niet veilig. Op de postzegel van die tuin zijn de bomen, die juist in dat gedeelte heel fraai zijn, weggelaten vanwege de duidelijkheid! En de directeur van het museum zei bij de presentatie, dat deze bomen in geval van noodzakelijke verwijdering niet vervangen zullen worden! Met enig-ongetwijfeld afkeuringswaardig-leedvermaak vermoed ik dat 'onze' postzegel van 70 cent (de naam van de Bomenstichting mocht er niet op worden vermeld) méér gebruikt zal worden dan

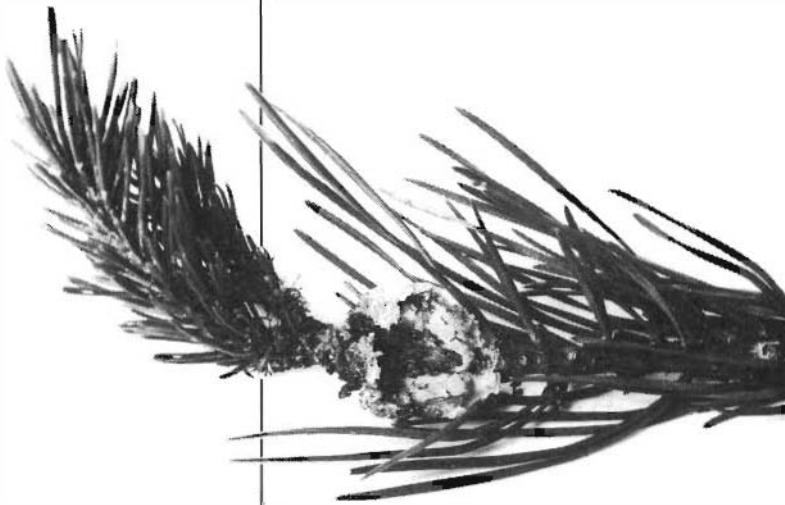
de 'tuinpostzegel' van 50 cent (het Loo mocht wel vermeld). Als boomliefhebbers hebt u na het bericht in het meinummer van Bomennieuws natuurlijk een groot aantal bomenpostzegels in huis gehaald. Niet geweten? Niet aan gedacht? Ik vrees, dat deze zegels na de tariefsverhoging per 1 juli niet meer zo gemakkelijk te krijgen zijn. Toch maar naar vragen aan het loket. En anders aan het zogenaamde filatelieloket, op grote postkantoren eenmaal per week/per maand enige uren geopend. Voor je bomenliefhebberij moet je wat over hebben!

Franse bomenpostzegels uitgegeven in 1985
Onder: De Zweedse Europazegel van dit jaar laat de auto zien als veroorzaker van luchtverontreiniging en de gevolgen daarvan voor de bossen.

Hars

De Harsbui rups veroorzaakt de harsbui, een bolletje hars vermengt met spinseldraden en uitwerpselen van de rups.

Foto. De Dorschkamp

Hars is een dik vloeibare, meestal kleverige, stof die voorkomt in de zogenaamde harsgangen van bepaalde boomsoorten. Ik denk hierbij vooral aan de grote dennenfamilie (Pinaceae), waartoe dennen, sparren, zilversparren, ceders en larixen behoren. Hars wordt ook wel 'ruwe balsem' genoemd. Enigszins verwarrend is het, dat de naam hars ook wordt gebruikt voor het geel/bruine residu, dat ontstaat bij destillatie van terpetijolie uit naaldhoutbalsem. Die hars wordt ook wel 'vioolhars' genoemd, omdat hij o.a. wordt gebruikt voor het stroefmaken van de vioolstrijkstok. Over de chemische processen bij de harsvorming tast men nog geheel in het duister. Hoe de cellulose van de celwanden in hars overgaat, is nog totaal onbekend. De meeste hars ontstaat bij verwonding van de plant. Of misschien kan men beter zeggen dat de harsafscheiding door verwonding sterk wordt bevorderd. Wat dus wil zeggen

dat zonder verwonding ook enige hars in de plant aanwezig is.

Er zijn echter planten bekend, waarbij normaal geen hars in de stengel of stam aanwezig is, en waar een verwonding dus nodig is om hars te doen ontstaan.

Waarschijnlijk dient de hars om wonden tegen schadelijke invloeden van buiten (rotting, infectie, uitdroging) te beschermen. Het is daarom niet verbazingwekkend dat hars vroeger als antisepticum bij wondbehandeling bij mensen werd gebruikt! Zo speelt hars ook een rol, wanneer de dennenscheerder probeert een gaatje in de schors te boren. Bij een gezonde, krachtige boom zal er zoveel hars naar buiten druppelen, dat de kever zijn doel niet bereikt; ook hier speelt hars een beschermende rol.

De functie van hars is te vergelijken met één van de functies die het bloed heeft, n.l. het sluiten van wonden. Ook latex en melksap hebben bij planten een dergelijke functie, met dat verschil dat bij laatstgenoemde stoffen een elastisch beschermend laagje wordt gevormd, terwijl hars en bloed bros opdrogen.

Een harsbui, zoals we die bij dennen nogal eens aantreffen, is een zwelling door een grote afscheiding van hars, veroorzaakt door de steek van de harsbui rups (harsmannetje). De kleine rups bijt in de dennetak, de hars vermengt zich met spinseldraad en uitwerpselen van de rups, wordt hard en vormt het bekende bolletje, dat tot bescherming van de rups dient. Via het popstadium ontstaat in twee jaar hieruit de harsbui vlinder of harsbui mot. Eén van de fossiele vormen van naaldboomhars is het bekende barnsteen. Bij het vergaan van de planten blijven de daarin aanwezige harsachtige bestanddelen over.

U ziet: een interessant produkt, waarover nog lang niet alles bekend is.

J.J.C.

Bosbouwkundige opleidingen in Nederland (1)

De Bosbouw en Cultuurtechnische School te Velp

Wij zullen in enkele artikelen aandacht besteden aan de bosbouwkundige opleidingen in ons land. Zie hiervoor het overzicht op de volgende pagina. In dit artikel beperken wij ons tot de opleidingen in Velp.

De Bosbouw en Cultuurtechnische School te Velp is gevestigd in de gebouwen van het voormalige klooster Larenstein, gelegen op een fraai bosrijk terrein tussen Velp en Arnhem. De BCS is een gemeenschap van drie opleidingen met in totaal ongeveer 1000 studenten. De 2-jarige middelbare opleiding-B leidt op voor geschoold bosarbeider, voorman, uitvoerder en assistent opzichter. De 3-jarige middelbare opleiding-A leidt op voor uitvoerder, opzichter en assistent beheerder. De 4-jarige hogere opleiding is bestemd voor toekomstige projectleiders, hoofdvoerders, afdelingshoofden, beheerders en technisch ambtenaren. De 3 & 4-jarige opleidingen kennen de richtin-

gen Bosbouw en Cultuurtechniek; bij de 2-jarige opleiding zijn beide richtingen gecombineerd.

Tot voor kort bestond 25% van de studenten uit bosbouwers; de laatste jaren ligt dit aantal bij de hogere opleiding wat hoger. Het aantal vrouwen onder de studenten is vrij gering, n.l. 5%. Onder werkgevers is er van oudsher enige weerstand tegen het in dienst nemen van vrouwen, doch met name door de vrouwelijke studenten van alle hogere agrarische opleidingen wordt op dit punt gezamenlijk actie ondernomen. De laatste tijd geeft de plaatsing van vrouwen weinig problemen meer. Misschien komt dit door het feit, dat de vrouwen verhoudingsgewijs bewuster voor deze studierichting hebben gekozen, waardoor zij bij sollicitatie door een grotere inzet beter overkomen.

De combinatie van de studierichtingen Bosbouw en Cultuurtechniek is historisch te verklaren; de BCS is namelijk voortgekomen uit de bedrijfsopleiding van de Heidemij (die begon in 1904). Dit be-

Lager Beroepsonderwijs	:	Bosbouwtechnische School, Apeldoorn.
Middelbaar Beroepsonderwijs (B-nivo)	:) Bosbouw &
Middelbaar Beroepsonderwijs (A-nivo)	:) Cultuurtechnische School,
Hoger Beroepsonderwijs	:) Velp
Universitair onderwijs	:	Landbouw Hogeschool, Wageningen
Praktijkonderwijs	:	Stichting Praktijkonderwijs en Leerlingen- wezen voor Bosbouw, Cultuurtechniek en Groene Sector, Arnhem

Bosbouw en
Cultuurtechnische School

drijf had als belangrijkste taak, de ontginning van woeste gronden tot bossen en landbouwgebieden. De combinatie Bosbouw & Cultuurtechniek is, gelet op soortgelijke opleidingen in het buitenland, uniek te noemen. De ervaring heeft geleerd, dat de meeste studenten vrij snel na hun studie aan de slag komen, soms eerst in tijdelijke banen. Omdat de opleiding vooral gericht is op bomen in bosverband, ligt het voor de hand, dat de afgestudeerden vooral bij die instellingen en bedrijven terecht komen, die zich met het beheer van bossen bezighouden. Niettemin komt men ook oud-leerlingen tegen bij instellingen, die zich met bomen buiten bosverband bezighouden, zoals bijvoorbeeld plantsoenendiensten. De BCS leidt geen boomverzorgers op. Uiteraard wordt er veel basiskennis aangeboden, die een toekomstige

boomverzorger goed kan gebruiken, vooral op de middelbare opleiding, doch de leerling zal zichzelf later de praktische boomverzorging eigen moeten maken. Uiteraard kan het ook voorkomen, dat een passende stage tijdens de opleiding hiertoe gelegenheid biedt. Natuurbeheer en milieuzaken krijgen op de BCS bijzondere aandacht. Hetzelfde geldt voor boomziekten. Omdat een belangrijk deel van de studenten later in beroepssituaties terecht komt, waarin zaken als onderhandelen, overleggen, organiseren, voorlichten en later ook leidinggeven een rol spelen, krijgen ook deze vaardigheden enige aandacht. De BCS te Velp is uniek in ons land. Enigszins vergelijkbare opleidingen richten zich meer op de landbouw (Deventer) en op de tuin- en landschapsarchitectuur (Boskoop).

J.J.C.

PHLO-cursus, 30 september t/m 2 oktober a.s.

'Landschappelijke beplanting in stad en landschap, beleid, bedrijf, aanleg en beheer'

De 'landschappelijke beplanting' heeft in Nederland vanaf de jaren dertig zowel het platteland als de stedelijke omgeving van aanzien veranderd. Op het platteland was zij aanvankelijk bedoeld als vervangster van de oorspronkelijke streekgebonden kavel- en erfbeplanting, in de stad meer als het objektgebonden groen met een semi-natuurlijk karakter.

In deze betrekkelijk jonge tak van groenvoorziening blijken de relaties ontwerp-functie-beheer-kosten niet altijd even optimaal te zijn.

De cursus probeert dan ook een antwoord te vinden op de centrale vraag: Hoe een landschappelijke beplanting tegen aanvaardbare kosten optimaal te laten functioneren?

De cursus is bestemd voor personen die in (semi-) overheidsdiensten en het bedrijfsleven belast zijn met de beleidsvoorbereiding, aanleg, beheer en kostenbewaking van landschappelijke beplanting. De deelnemers worden geacht op HBO-niveau of WO-niveau te functioneren.

Cursusdagen:
30/9 en 1,2/10
Plaats: Velp
Kosten: f 750,- p.p. incl.
overnachting etc.
Opgave voor 1 september
1986
Inlichtingen: Bureau PAO-LH
(ing. F. Appel), tel.
08370-84094/84093/84092

Geheel tot Uw dienst.

BANK MEES & HOPE NV

Utrecht, Janskerkhof 15; (030) 31 78 24.

Voorts te: Aiblasserdam, Amsterdam, Arnhem, Delft, Dordrecht, Eindhoven, 's-Gravenhage, Groningen, Haarlem, Haren, Heerlen, 's-Hertogenbosch, Rotterdam, Schiedam, Usquert, Vlaardingen, Zaibommelen, Zeist.

Agenda

t/m 31 oktober
15 jaar Stichting Botanische Tuin van Steyl
'Jochum Hof'.

Plaats: Maashoek 2b
5935 BJ Steyl-Tegelen
inlichtingen: 077-733020
Openingstijden: dagelijks van 11.00 uur tot 17.00 uur. Na afspraak is groepsbezoek op andere dagen mogelijk.
Voor de speciaal te organiseren evenementen gelden aangepaste entreeprijzen.

t/m 28 oktober
National Garden Festival
Tuinbouwtentoonstelling
Plaats: Stoke-on-Trent, Engeland.

19 augustus
Openstelling tuin van Walenburg
Plaats: Langbroekerdijk A 29,
Neerlangbroek
Open van 10.00-12.00 uur
en van 14.00 tot 17.00 uur
Toegang: Volwassenen f 5,-
kinderen t/m 7 jaar f 2,50.
inlichtingen: 03436-1467

30 augustus, 27 september
Open Dagen Hortus Vrije Universiteit
Amsterdam
Plaats: Amsterdam
Openingstijden: 10.00-16.00 uur
Inlichtingen: 020-584142

bomenstichting
Donkerstraat 17
3511 KB Utrecht
Tel. (030) 33 13 28

Redactie:
A.M. van den Brink-
Nengerman
M. ten Cate-van Elstrand
J.J. Comijs
F.R. Moens
G.M. Otter

U kunt de
Bomenstichting
steunen door donateur
te worden.
De minimum-donatie
bedraagt f 30,- per
jaar.
Abonnement
Bomennieuws
f 30,- per jaar
Voor donateurs gratis
verschijnt 6x per jaar
ISSN 0166 - 784 x
Het postgironummer is
2108755.

Advertenties:
inlichtingen bij
Frank Moens,
secretariaat
Bomenstichting

Map Bomennieuws:
te verkrijgen door f 3,50
over te maken op giro
2108755 t.n.v. Bomen-
stichting Utrecht o.v.v.
'opbergmap'

Overname van artikelen
en berichten in overleg
met de redactie.

11 t/m 13 september
Ga La Bau
Vakbeurs groenvoorziening
Plaats: Neurenberg, West-Duitsland

30 september, 1 en 2 oktober
PHLO-cursus 'Landschappelijke beplanting
in stad en landschap; beleid, bedrijf, aanleg
en beheer'
Plaats: Velp
Inlichtingen: bureau PAO-LH (F.Appel)
08370-84094/84093/84092
Zie ook elders in dit nummer

4 oktober
Donateursdag Bomenstichting
Onderwerp: kweek van laanbomen
Plaats: Oudenbosch
De convocatie ontvangt u bij het volgende
bomennieuws

13 tot 17 oktober
Vakbeurs 'Tuin en Park'
Plaats: Jaarbeurs, Utrecht.

Vragen

U kunt uw vragen over bomen schriftelijk stellen aan: Bomenstichting
Red. Bomennieuws/rubriek 'Vragen'
Donkerstraat 17, 3511 KB Utrecht.
Vermeldt u duidelijk uw naam en adres, dan kunnen wij u zonedig rechtstreeks antwoorden.

In een oude lindeboom in mijn tuin heeft zich in de eerste vork een vlier gevestigd; kan dat schadelijk zijn voor de linde?

Dat zich op een boom van enige omvang een andere soort boom of struik vestigt, komt vaker voor. In een holte van de 'moederboom' kan zich n.l. wat grond verzamelen, door de wind aangevoerd, en kan wat blad terechtkomen, dat verteert. Komt hierin zaad terecht, dan kan dat ontkiemen. Er is echter geen sprake van parasitisme en de 'moederboom' lijdt er dus niet onder. De tijd, dat de gast het volhoudt, zal afhankelijk zijn van de hoeveelheid voedsel. Het is een boeiend curiosum, dat u rustig kunt laten zitten.

Er kruipt constant een legertje mieren langs een boom omhoog. Kan het zijn dat er een nest in de boom zit, en is dat schadelijk voor de boom?

Mieren kruipen vaak tegen bomen op, o.a. omdat ze de daarin aanwezige bladluizen als 'melkkoeien' gebruiken.
Het nest behoeft niet in de boom te zitten; meestal zit het ergens in de grond. U zou de mierenweg eens moeten volgen om te zien waar hij heen voert. Mieren berokkelen bomen geen schade.
J.J.C.

Nieuwe poster

De Bomenstichting heeft een nieuwe poster 'Boombewust' uitgebracht. Onder de kop 'Boombewust' staat een duitse houtsnede uit de 16de-eeuw van een lindeboom afgebeeld, waaronder men plezier maakt.
De afmetingen zijn 28x62 cm.
De poster is te verkrijgen door f 4,- (incl. porto) over te maken op giro 2108755 t.n.v. Bomenstichting Utrecht; onder vermelding van 'Poster Boombewust'.

